

OPĆI INVENTAR ZADARSKOG ARHIVA IZ 1828 GODINE

Ante Usmiani

Arhivska služba u našoj zemlji, koja je u posljednjem deceniju postavljena na sigurnu osnovu na koju može graditi sistematsku politiku službe od posebnog društvenog interesa, a svojim se djelovanjem razgranila i usavršila i postala značajan faktor i pomoć našoj nauci uopće, mora bezuvjetno okrenuti pogled i na prve arhivističke korake kod nas u namjeri da ih se rasvijetli i prikaže javnosti i kao dokaz svoje tradicije i sadašnjeg stupnja razvoja.¹

Namjera, da objavljivanjem starih inventara naših najstarijih arhiva unaprijedimo povijest naše arhivistike, hvalevrijedno je nastojanje, pa ovom prilikom tom cilju prilažemo kritički osvrt Općeg inventara Zadarskog arhiva iz 1828 g.

Početak prošlog stoljeća kad je nastao ovaj Opći inventar, Zadarski arhiv (sada Historijski arhiv u Zadru) već ima stoljetnu tradiciju.² Ovo nije prvi pokušaj inventarizacije njegovih spisa,³ ali je ovo inventar koji je nastao poslije izuzetnih događaja za Arhiv i njegove fondove, poslije burnih i brzih promjena administracije, a tokom 19. stoljeća bio u upotrebi kao Opći inventar arhiva.⁴ Njegovu vrijednost povećava činjenica da je za svoje vrijeme temeljito, savjesno i precizno rađen, te da u nekim dijelovima još ni danas nije sasvim zastario. Teško je reći da je sastavljen na temelju saznanja tadašnjih arhivističkih principa, ali neki detalji, možda slučajno, upućuju na to. U svakom slučaju, rezultat je, ako ništa drugo, solidnog poznavanja tadašnje registraturne prakse austrijskog beamtera, opterećene, naravno, naredbama i zahtjevima iz Beča i Vlade u Zadru. Prilike u kojima je nastao inventar nisu bile naj sretniji period u povijesti arhiva. U početku svoje vladavine u Dalmaciji druga austrijska uprava vodila je brigu o Arhivu starih spisa, ali je tom svojom brigom osakatila neke vrijedne arhivske fondove. Arhiv je bio uz registraturu Namjesništva posebna kancelarija koju je tada vodio viši činovnik registrature kao njen upravitelj. Povremene poslove u Arhivu vršili su niži činovnici registrature. Na spise su gledali sa svog činovničkog rakursa i cijenili ih uglavnom, samo po tome koliko su mogli poslužiti praktičnim potrebama uprave i kao nezamjenjivi izvor dokaza o imovinskim pravima državnog erara, crkava, općina, samostana

i privatnika. Nesavjesni činovnici su, često korumpirani, dozvoljavali zainteresiranim strankama odnošenje spisa, i ne samo to, Zadarski trgovci pokupovali su tajno velike količine starih spisa⁵ za vrijeme arhiviste A. Lanfranchi-a koji je rukovodio arhivom od 1798.—1806. i od 1810.—1823. godine.⁶

U razdoblju od 1824.—1827. godine izvršena su velika škartiranja spisa u arhivu i to preko tisuću svezaka, što tadašnjoj administraciji danas možemo pripisati kao veliki grijeh. Pa ipak, ne možemo decidirano tvrditi da je u to vrijeme Arhiv propadao, prepušten na milost i nemilost administraciji koja je o njemu svijesno vodila malu ili nikakvu brigu, kako bi se dalo zaključiti po onome što je već rečeno ili po, podacima iz literature.⁷ Prije bi se moglo reći da je to rezultat poratnih prilika i česte promjene administracije (koje neminovno rezultiraju anarhičnim stanjem) i vremena kad su kriteriji, recimo, za škartiranje spisa bili mnogo neodređeniji nego što su to danas, a zadaci Arhiva drukčiji od današnjih.

Podataka o odnošenju arhivalija iz Dalmacije u Beč nađeno je dosta, ali za zadarski arhiv vrlo malo. Izgleda da se nije nosilo tako sistematski kao iz dubrovačkog arhiva.⁸ Sve upućuje na to da je Dvorska kancelarija imala drukčiji odnos prema zadarskom nego prema dubrovačkom arhivu.⁹ Najvjerojatnije zbog toga što je Zadar tada bio administrativni centar pokrajine ili zato što je Austrija zatekla organiziranu arhivsku ustanovu¹⁰ koja je imala i svog upravitelja ili naprosto zbog toga što nije imala interesa za ove arhivalije, što je manje vjerojatno. Činjenica je međutim, da 12. VI 1819. godine Vlada u Zadru svojim dopisom broj 11185/4745 obavještava arhivistu zadarskog arhiva da će za nekoliko dana preko Trsta stići iz Ljubljane pošiljka (jedan sanduk) spisa koja sadrži spise francuske uprave koji se odnose na ovo područje. Primo-predaja se mora izvršiti na temelju priloženog detaljnog inventara (pisan njemački), što je Lanfranchi i učinio, te sastavio novi inventar na talijanskom jeziku.¹¹ Ova integracija građe, ako bi je tako smjeli nazvati, svjedoči najrječitije da je Arhiv ustanova o kojoj administracija vodi brigu, pa joj vraća spise iz Ljubljane, jer »joj po mjestu postanka pripadaju«, a to su spisi jedne njoj neprijateljske uprave koja je prestala postojati. Vraćanje spisa iz Ljubljane započelo je već 1816. godine, a izvršeno je u nekoliko navrata. Čitav ovaj postupak temeljio se na poštovanju principa teritorijalnosti koji je bio opće prihvaćeni princip. Spisi francuske uprave, koji su se čuvali uz tekuće spise austrijske administracije u Zadru, smješteni su u Arhiv do godine 1820¹² i to ne u neredu i stihijski kako bi se to moglo pretpostaviti, već sistematski i planiranim postupkom.¹³

Izradi Općeg inventara prethodilo je veliko škartiranje spisa u razdoblju, kako smo već rekli, od 1824. do 1827. godine. Akcija za eliminaciju spisa potekla je vjerojatno iz Zadra zbog pretrpanosti skladišta, kako se da naslutiti iz sačuvanih dokumenata.¹⁴ Naravno da to izlučivanje nije moglo biti izvršeno bez odobrenja iz Beča. Svojim otpisom broj 18180/869 od 7. VII 1821. Dvorska kancelarija odobrava Vladi u Zadru, na temelju njenog izvještaja, da i u Dubrovniku uslijedi škartiranje nepotrebnih spisa kako je i predloženo, a da se pri tom poslu moraju pridržavati onih normi koje su i za Zadar bile odobrene.¹⁵ Koje su to norme teško je reći, jer izvještaji nisu sačuvani. Posao oko škartiranja

se dosta otegao, pa ga Beč požuruje iako prihvaća opravdanje zbog nastalog zakašnjenja. Vijesti iz 1822. i 1823. o tom škartiranju nema, ili je posao slabo napredovao, pa tek 21. IX 1824. imamo izvještaj Vlade u Zadru upućen komornom opunomoćeništvu.¹⁶ Iz izvještaja je vidljivo da su za škartiranje spisa bili angažirani vladin tajnik De Cattani i fiskalni pristav Scarpi koji su podnijeli svoj izvještaj o izvršenom poslu i detaljan inventar spisa koje predlažu za eliminaciju. Izvještaj nije zadovoljio zbog male količine predloženih spisa. Na temelju izvještaja, Vlada misli da bi se predloženom listom spisa koje treba eliminirati neznatno smanjila ogromna količina dokumenata koja postoji u Arhivu, pa smatra da bi se od preostalih još uvijek moglo naći onih nepotrebnih koje treba uništiti. U tu svrhu imenuje komisiju od pet članova u koju ulaze De Cattani¹⁷ i Scarpi¹⁸ koji su, kako kaže, i do sada tako marljivo na tome radili. Treći član bi trebao biti direktor Pokrajinskog računovodstva¹⁹ ili jedan od savjetnika, te četvrti, Gianxić,²⁰ privremeni direktor Arhiva. Na kraju peti, pristav Einspiller,²¹ direktor Vlade registrature. Zadatak ove komisije je da užurbano nastavi s radom i da utvrdi što bi se iz Arhiva još moglo odvojiti kao nepotrebno. Prijedlog komisije mora biti popraćen brižljivo izrađenim inventarom. Komisija se morala povremeno sastajati i na svakom sastanku voditi zapisnik. Na kraju, Vlada očekuje, poznavajući točnost funkcionera, zaduženih da ovaj delikatnan posao dovrše, preciznost i ažurnost.²² Na temelju izloženog nije nam moguće odgovoriti kojim se kriterijima administracija rukovodila prilikom eliminacije spisa. Vjerojatno bi se odgovor mogao naći u Beču, jer su spisi koji bi se trebali čuvati u Zadru, a koji bi nam mogli o tome nešto reći propali. Nameće se ipak jedan odgovor, administraciji je bio potreban prostor, pa je, zbog pretrpanosti skladišta arhiva, tražila forsirano škartiranje. Posao je temeljito započet po svim propisima kojima se, po postupku, ni danas ne bi moglo naći veće zamjerke.²³ Komisija je sastavljena od sposobnih i za tada kompetentnih ljudi, a o svim sjednicama komisije vodili su se zapisnici. Od predložene građe za škartiranje pravio se detaljan popis, koji se slao na odobrenje višoj vlasti. Dakle, tu nije bilo nekontroliranog uništavanja. Pogreška je bila u kriteriju koji se mnogo razlikovao od današnjeg.

Rad komisije se nastavio i protegao sve do 1827. godine. Tada je iz Beča 2. III 1827. naređeno Vladi u Zadru da se izlučeni spisi moraju parati i pokidati i putem javne dražbe prodati tvornicama papira. Austrijskom pedanterijom ta je naredba provedena. Komisija je završila svoj rad i zapisnički predala izlučene spise koji su smješteni u prostoriji ispod glavnog stepeništa namjesništvene zgrade, dobro zaključani s dva ključa od kojih je jedan bio kod Einspillera, a podvornik registrature je počeo sa paranjem. Isjeckana građa je stavljena u 33 velike vreće i u jedan sanduk. Unajmljen je brod nekog Ravagnana iz Chiogge, koji je sve prevezao u Veneciju gdje je građa na javnoj dražbi prodana u prosincu 1827. godine.²⁴

Istovremeno, dok je posao oko pakovanja i otpreme izlučene građe bio u završnoj fazi, Vlada zbog svojih razloga, mijenja direktora Arhiva. Naredbom od 28. VIII 1827. imenovan je fiskalni pristav Scarpi kao član komisije za Arhiv, da odredi dane za izvršenje primopredaje uprave iz-

među privremenog direktora Arhiva Gianxića i pristava Einspillera budućeg direktora Arhiva. O primopredaji napravljen je zapisnik u tri primjerka.²⁵

Konceptom bez datuma, naslovljenim Vladi, Scarpi javlja da se dogovorio s Gianxićem i Einspillerom o načinu kako da, što je moguće brže, izvrši ovu primopredaju. Misli, da bi pretjerano dug i nimalo lagan bio ovaj posao, kad bi se izvršio precizno, zbog velike količine spisa koje postoje i zbog različitog načina arhiviranja koje su izvršile prošle administracije. Zajednički predlažu Vladi da bi po ovoj zamisli za početak izvršili primopredaju po svežnjima, a ne po pojedinim spisima te da u primopredajnom zapisniku bude upisan samo njihov broj, a registrima i nacrtima odgovarajući naslov. Budući da se među spisima mletačkih knezova nalaze svežnji originalnih oporuka, da će, zbog interesa pojedinih privatnih obitelji koje bi za njih mogle imati, napraviti detaljan popis. Da će od spisa ukinutih samostana i bratovština naznačiti samo broj kutija i svežanja, jer da je većina tih spisa na pergameni i pisana goticom. Na kraju, komisija želi da ova primopredaja bude izvršena po zahtjevima pretpostavljenih, pa predlažu ovaj plan za odobrenje Vladi uz napomenu da im javi da li je prilikom ovog posla potrebna Scarpijeva stalna prisutnost ili povremen nadzor, da bi mogao udovoljiti i svojim redovnim kancelarijskim poslovima.²⁶ Nije nam poznato što je odgovoreno na ovaj dopis i da li je prihvaćen prijedlog. U svakom slučaju, posao se otegao do veljače 1828. godine kada je primopredaja izvršena, a dotle je izrađen inventar o kome je riječ.

Pri radu na inventaru, čija je izrada bila potrebna zbog izvršenja primopredaje uprave Arhiva drugoj osobi, tehničke poslove i sam popis vršio je onaj isti Blaž Košta, koga se svojevremeno direktor Arhiva Gianxić želio riješiti kao nepovjerljive osobe. Izgleda da je tom prilikom direktor htio optužiti Koštu da bi napravio mjesta za jednog svog štićenika koga bi, kako kaže, naučio sve sisteme arhiviranja i solidno pripremio za arhivsku službu.²⁷ Vjerojatno su to bila lična razračunavanja, pa se na njih nećemo osvrnati. Od te direktorove namjere nije bilo ništa, jer je Košta i dalje radio u Arhivu.

U popratnom dopisu od 29. II 1828. pri predaji inventara (dvije kopije) i zapisnika o primopredaji arhiva, potpisani članovi komisije Gianxić, Scarpi i Einspiller obavještavaju Vladu da je prijepis inventara rađen van uredovnih sati, od Blaža Košte uz obećanu naknadu od 12 fiorina. Napominju da je posao bio duži od predviđenog i vrlo težak, pa kad i ne bi uzeli u obzir osobne muke, već samo oštećenje odjeće, budući da je Košta svakodnevno bio pokriven prašinom od glave do pete, da bi zaslužio, zbog humanosti i pravde, da mu Vlada da sveukupnu nadoknadu od bar 30 fiorina. Na kraju zaključuju, da se nadaju da su svojim radom udovoljili očekivanjima pretpostavljenih.²⁸

Ovaj inventar nema posebnog naslova, već se u spisima spominje kao »Inventario generale« i zaista na kraju inventara upisano je: »Chiuso il presente inventario generale questo giorno 27. febbrajo 1828.« pa slijede potpisi članova komisije.

Indicazione sommaria delle Carte inventariate
secondo la categoria loro appartenenza.

Qualità degli atti.	№	Qualità degli atti.	№
1. Primitivo: Senzale ex verb.	1. 31.	Scritture e monasteri oppresse	127
2. Primitivo: sparsi, e dispersi	23. 32.	Carte. Communita di Genova. Sanfrancesco	131.
3. Primitivo: Legato, e Legato	32. 38.	Comunità dell'Arcivescovo. Orongo	131.
4. Primitivo: Carta, e Carta di Carta	32. 34.	Comunità di Genova. Dei Mercanti	132.
5. Primitivo: Primitivo di Carta	33. 33.	Spettro Centrale di Polignone. Regalanciano	136.
6. Primitivo: Carta. Primitivo	36. 34.	Spettro di Genova. Di Genova	136.
7. Primitivo: Carta. Primitivo	37. 37.	Carta di Genova. Degli Oppressi ex verb.	137.
8. Primitivo: Carta. Primitivo	38. 38.	Comunità di Polignone. Opunt	137.
9. Primitivo: Carta. Primitivo	73. 40.	Comunità di Polignone. Pal. di	137.
10. Primitivo: Carta. Primitivo	76. 41.	Comunità di Spadol	137.
11. Primitivo: Carta. Primitivo	77. 42.	Spettro di Genova. Primitivo	139.
12. Primitivo: Carta. Primitivo	78. 43.	Comunità di Polignone. Primitivo	141.
13. Primitivo: Carta. Primitivo	79. 44.	Carte della Legge di Genova. Di Polignone	142.
14. Primitivo: Carta. Primitivo	80. 45.	Carte di Genova. Primitivo	143.
15. Primitivo: Carta. Primitivo	93. 46.	Carte. Comunità di Genova	143.
16. Primitivo: Carta. Primitivo	97. 47.	Carte di Genova. Primitivo	144.
17. Primitivo: Carta. Primitivo	97. 48.	Carte di Genova. Primitivo	148.
18. Primitivo: Carta. Primitivo	97. 49.	Carte di Genova. Primitivo	148.
19. Primitivo: Carta. Primitivo	97. 50.	Carte di Genova. Primitivo	150.
20. Primitivo: Carta. Primitivo	98. 51.	Carte di Genova. Primitivo	150.
21. Primitivo: Carta. Primitivo	98. 52.	Carte di Genova. Primitivo	152.
22. Primitivo: Carta. Primitivo	98. 53.	Carte di Genova. Primitivo	152.
23. Primitivo: Carta. Primitivo	99. 54.	Carte di Genova. Primitivo	156.
24. Primitivo: Carta. Primitivo	99. 55.	Carte di Genova. Primitivo	158.
25. Primitivo: Carta. Primitivo	99. 56.	Carte di Genova. Primitivo	158.
26. Primitivo: Carta. Primitivo	99. 57.	Carte di Genova. Primitivo	159.
27. Primitivo: Carta. Primitivo	100. 58.	Carte di Genova. Primitivo	159.
28. Primitivo: Carta. Primitivo	100. 59.	Carte di Genova. Primitivo	159.
29. Primitivo: Carta. Primitivo	111. 60.	Carte di Genova. Primitivo	159.
30. Primitivo: Carta. Primitivo	123. 61.	Carte di Genova. Primitivo	160.
31. Primitivo: Carta. Primitivo	123.	Comunità di Genova. Primitivo	161.
32. Primitivo: Carta. Primitivo	123.	Comunità di Genova. Primitivo	163.
33. Primitivo: Carta. Primitivo	123.	Comunità di Genova. Primitivo	163.
34. Primitivo: Carta. Primitivo	123.	Comunità di Genova. Primitivo	163.

Quest' inventario subi parecchie alterazioni soprattutto alla riordinazione dell' Archivio antico di Genova nel 1842, e perciò veggasi l' esemplare originale esposto nell' Archivio stesso.
Pistina

Tabelarni popis fondova po rednom broju (Prva nepagirana stranica inventara).

Inventario N. 3.
REGISTRARIONUM

degli Atti del *Sanctio, Logorath, & Legrari* in *Zara* 33.

NOMENCLATURA, DATA col si riferiscono gli Atti	BREVE CERNO DELL'OGGETTO	NUMERO del Fascicolo, del pezzo, o dell'atto	Espresso al			AVVERTENZE.
			Luogo	Divisione	Scalfate	
<p><i>Consegnati tutti gli atti e Registre relativi al Fondo al sig. <i>Antonio</i> <i>Mislanovich</i> il 29. Maggio 1811. e Ordine di <i>Supremo</i> <i>Senato</i> del 1. <i>Settembre</i> 1811, come dalla <i>Prescritta</i> al N. 3, <i>giustici</i> nota <i>già inventari</i></i></p>						
<p align="center">Inventario N. 4.</p> <p>degli Atti del <i>Cont. & Zora</i> <i>Anno 1409</i> } <i>Libri 79 con</i> <i>1797</i> } <i>per Registre</i></p>						

*Atti Registre
già inventari
nota N. 3, dove
è al N. 4.*

Inventario N. 5.
REGISTRARIONUM

degli Atti dei *Nobili Uomini Capitani* ex *Vener. & Zora* 34.

NOMENCLATURA, DATA col si riferiscono gli Atti	BREVE CERNO DELL'OGGETTO	NUMERO del Fascicolo, del pezzo, o dell'atto	Espresso al			AVVERTENZE.
			Luogo	Divisione	Scalfate	
1. <i>Capo Cantarini</i> 1771.	<i>Regia Deputazione</i>					
	<i>Comunal</i>					
2. <i>Cont. 3.º</i>	<i>Regia Deputazione</i>					
	<i>Comunal</i>					
3. <i>Id.</i>	<i>Discreto</i> <i>Conte</i> <i>Conte</i>					
4. <i>Capo Conto</i> 1781. 1783.	<i>Regio</i> <i>Archivaria</i>					
5. <i>Id.</i> 1781. 1781.	<i>Regio</i> <i>Conte</i>					
6. <i>Id.</i> 1781. al 1783.	<i>Regia</i> <i>Archivaria</i>					
7. <i>Id.</i> 1783.	<i>Regio</i> <i>Conte</i>					
8. <i>Id.</i> 1781.	<i>Archivaria</i>					
9. <i>Id.</i> 1781.	<i>Discreto</i> <i>Conte</i> <i>Conte</i>					
10. <i>Id.</i> 1784.	<i>Regia</i> <i>Deputazione</i> <i>Conte</i>					
11. <i>Id.</i> 1785.	<i>Mandat</i>					
12. <i>Id.</i> 1784.	<i>Discreto</i> <i>Conte</i>					
13. <i>Id.</i> 1783. al 1785.	<i>Discreto</i> <i>Conte</i>					
14. <i>Id.</i> 1785.	<i>Conte</i>					
15. <i>Id.</i> 1781.	<i>Regia</i> <i>Archivaria</i>					
16. <i>Id.</i> 1786. 1787.	<i>Conte</i> <i>Conte</i> <i>Conte</i>					
	<i>Discreto</i> <i>Conte</i> <i>Conte</i>					
17. <i>Id.</i> 1780. 1787.	<i>Regia</i> <i>Deputazione</i> <i>Conte</i>					
18. <i>Id.</i> 1787.	<i>Conte</i>					
19. <i>Id.</i> 1787.	<i>Discreto</i> <i>Conte</i> <i>Conte</i>					
20. <i>Id.</i> 1787. 1788.	<i>Discreto</i> <i>Conte</i>					
21. <i>Id.</i> 1788. 1789.	<i>Regia</i> <i>Deputazione</i> <i>Conte</i>					
22. <i>Id.</i> <i>Dem.</i>	<i>Mandat</i>					
23. <i>Id.</i> 1787. 1788.	<i>Discreto</i>					
24. <i>Id.</i> 1788.	<i>Conte</i>					
25. <i>Id.</i> 1789.	<i>Discreto</i>					
26. <i>Id.</i> 1788.	<i>Dem.</i>					
27. <i>Id.</i> 1788.	<i>Dem.</i>					
28. <i>Id.</i> 1787.	<i>Deputazione</i> <i>Conte</i>					

III IV. 28.

Inventar je napisan u tvrdo ukoričenoj knjizi formata 47 × 33 cm. Prva dva lista su čista i bez paginacije, a ostali dio je paginiran od 1—162. Na prvoj nepaginiranoj stranici rukom je napravljen tabelarni popis svih fondova po rednom broju s oznakom stranice na kojoj je dotični fond u inventaru.²⁹ Ispod tabele upisana je naknadno Böttnerova³⁰ napomena da je ovaj inventar pretrpio nekoliko promjena uslijed preuređenja starog arhiva koje je izvršeno tokom 1842. godine, pa da se zbog toga pogleda sličan primjerak koji postoji u Arhivu.³¹ Inventar je pisan u praznoj knjizi repertorija koji se upotrebljavao u Austrijskim kancelarijama od 1797.—1806. a njegove štampane rubrike dobro su poslužile svrsi. Štampane rubrike u prijevodu glase: 1. Nomenklatura i datum spisa, 2. kratak opis predmeta, 3. broj svežnja, paketa ili spisa, 4. smješteno u (slijede 3 podrubrike) I prostorija, II odjel, III polica,³² i 5. napomene. Tokom rada, gdje god im je bilo potrebno, sastavljači inventara pred prvom rubrikom upisali su rukom novu u koju su upisivali redni broj, a služila im je pri obilježavanju inventarnog broja serija.³³ U rubrici broj 1 upisan je naslov serije i vremenski raspon. U rubrici broj 2 naslov serija kad nije upisan u rubrici broj 1. U rubrici broj 3 broj svežanja ili kutija. U rubrici broj 4 rimskim brojem je upisan broj skladišta i broj regala, a arapskim brojem broj reda u polici. Svi spisi bili su smješteni u tri prostorije u prizemlju palače Namiesništva. Najstariji u prostoriji broj III. a najmlađi u broj I. Inak, raspored fondova u skladištu nije odgovarao onom u inventaru što možemo utvrditi po broju regala koji su pojedini fondovi dobili. Skladište broj I imalo je regale broj I—IV. Skladište broj II regale broj I—IV. Skladište broj III regale broj I—V. Svaki red u polici pojedinog regala imao je svoj arapski broj. Svaki fond u inventaru dobio je redni broj, a red po kome su upisani odgovara kronološkom redu vladavina koje su se izmjenjivale u Dalmaciji, odnosno redu po kome su spisi preuzeti u Arhiv.³⁴ Pod rednim brojem 44. upisane su knjige talijanskih i francuskih zakona od 1789—1813. Pod rednim brojem 61. upisane su štampane knjige koje su se u Arhivu čuvale i one koje su bile za prodaju (!) i to: 1238 komada u osam naslova.³⁵ Na kraju je inventar spisa arhivske korespondencije od 1814.—1828. i inventar namještaja arhiva.³⁶ Ova dva posljednja inventara nemaju redni broj, jer ih vjerojatno nisu ni smatrali arhivskim fondovima. Dakle, Arhiv starih spisa u Zadru imao je tada 59 fondova noredanih po kronološkom redu ulaska u Arhiv, kako smo već rekli.³⁷ Vjerojatno je da je ovakav raspored fondova nastao poslije škartiranja spisa i u toku izrade ovog inventara, ali je isto tako vjerojatno da se ni prijašnji red nije mnogo razlikovao od ovoga, jer radovi na eliminaciji spisa nisu počeli u Arhivu koji je bio nesređen ili u rasutom stanju, što se nigdje u spisima ni ne spominje. Prijašnji arhivisti, koji su radili u Arhivu, pazili su sigurno na red i raspored spisa, jer im je za svakodnevne potrebe administracije i građana, bio potreban. Glavni cilj austrijske administracije početkom prošlog stoljeća bio je taj, da po njihovom shvaćanju, nepotrebne spise eliminira kako bi stvorili što više prostora za novu građu koju je trebalo smjestiti u Arhiv, te da postojeće fondove fiksira »Generalnim inventarom«, koji će poslužiti u svakodnevnom radu kao točan pokazatelj cjelokupne imovine ustanove.

Naravno da ovaj posao sa sadašnjeg arhivističkog stanovišta nije najidealnije izvršen, ali ima izvanredno značenje kao početak organizirane brige za Arhiv poslije anarhičnog stanja uslijed ratnih i poratnih prilika neposredne prošlosti. Škartiranje spisa i njihovu inventarizaciju radili su ljudi skromne arhivističke kulture, ali vični kancelarijskom redu i disciplini, a to je već nešto što je omogućilo da Arhiv u izvjesnom redu dođe i do naših dana. Ovom prilikom veći zahvati u rasporedu spisa unutar fondova nisu vršeni, ali se strogo pazilo na princip provenijencije. Zalutali spisi uvijek su vraćeni na mjesto koje im pripada. Sačuvan je i sistem arhiviranja točno onakav kakav je bio u kancelariji u kojoj je nastao, jer su spisi u najboljem redu preuzimani u Arhiv. U drugoj polovici stoljeća kada su vršeni veći zahvati u pojedinim fondovima, pisani novi inventari i indeksi, mnogi fondovi izgubili su taj sistem što naročito važi za fondove mletačke uprave.

Komisija za izradu »Generalnog inventara« nije vršila »pionirski« posao. Imali su gotove inventare za većinu fondova i na temelju njih utvrđivali su činjenično stanje u pojedinom fondu. Arhiv je tada imao 61 inventar fonda, koji su se čuvali u tri svežnja, a posebno su postojale kopije starih inventara u sedam knjiga.³⁸ Sve ovo govori o stoljetnoj tradiciji Zadarskog Arhiva i izvjesnoj brizi koja se o fondovima vodila. Jasno je da su inventari rađeni iz praktičnih potreba administracije, ali to ne umanjuje njihov značaj. Po svemu, međutim, izgleda da su se sastavljači »Generalnog inventara« držali kriterija da fondove koji imaju inventare, a zadovoljavaju njihove zahtjeve, upisuju sumarno uz napomenu da postoji detaljni inventar za taj fond. Za nesređene i škartirane fondove, te za one s lošim inventarom, izradili su sasvim novi, detaljni inventar i u cijelosti ga prepisali u ovaj o kome je riječ.

»Generalni inventar« predstavlja opći inventar u kome je upisana većina detaljnih i nekoliko sumarnih inventara fondova. Većina ima svih pet elemenata koji se i danas traže prilikom izrade inventara fonda: 1. inventarni broj, 2. naziv serije, 3. krajnje datume, 4. broj svezaka ili svežnjeva ili kutija, 5. bilješka. Analizirajući »Generalni inventar« utvrdili smo da su serije dobivale inventarni broj, a da je kod jednog velikog fonda numeracija izvršena po grupama spisa, da je dobro označen sadržaj arhivke jedinice koja se opisuje, da je ponegdje pisan originalni naslov, a ponegdje nespretno iskonstruiran, a da su svi nazivi serija pisani talijanskim jezikom. Utvrdili smo nadalje, da su krajnji datumi pisani dobro i precizno, pa su ponegdje upisani i mjeseci. U većini slučajeva, ako je fond imao seriju, broj svežanja upisan je uz svaku pojedinu seriju. U bilješki su upisivali najraznovrsnije podatke o fondu, ali nema podataka o stupnju eventualne oštećenosti. Ako je koji spis ili grupa spisa odnešen ili preuzet od administracije naveden je i broj naredbe po kojoj je to izvršeno, ubilježeni su manjkovi spisa, što su utvrdili vjerojatno na osnovu starog inventara. Svi repertoriji ili inventari koji su i dalje ostali u upotrebi registrirani su u bilješki i upisano je mjesto gdje su pohranjeni.³⁹

Kako smo već rekli, sve ove elemente potrebne pri izradi inventara fonda možemo ovdje naći, jedino što sastavljači »Generalnog inventara« nisu bili dosljedni pri njihovom upisivanju u rubrike. To naročito važi za vremenske raspone koji su ponekad upisivani u rubriku broj 1, a ponekad u rubriku broj 2 inventara, što u krajnjoj liniji nije bitno.

Na temelju izloženog moramo istaći da se radilo po tadašnjim pravilima kancelarijskog poslovanja, a mnogi od tih osnovnih elemenata ostali su do danas dio bitnih elemenata arhivistički izrađenog inventara.

Fondove mletačke uprave austrijska administracija zatekla je sređene i inventarizirane.⁴⁰ Međutim, poslije eliminacije izvršene na već spomenutim fondovima pristupilo se njihovom ponovnom inventariziranju, a za neke je izrađen novi, bolji inventar. Tako su spisi generalnih providura za Dalmaciju i Albaniju u ovom Općem inventaru dobili i podserije s oznakom količine spisa i knjiga. Inventar fonda topografskih, katastarskih i drugih karata izrađen je vrlo detaljno još za mletačke uprave pa je ovdje, uz neke nadopune, uglavnom prepisan. Njemu ni danas ne bi mogli naći veće zamjerke. Inventar fonda broj 3 ima naslov »Fontico, lazzaretto e leprosi in Zadra« međutim, građa nije upisana, već napomena, da su spisi i knjige ovog fonda predani Anti Giglianiću 29.VI 1812. po naređenju generalnog tajnika Intendence, pa se pozivaju na revers broj 3, koji se čuva u svežnju gdje su se nalazili inventari. Iz ovog vidimo da je komisija radila na temelju inventara fondova ili možda nekog starog Općeg inventara, ali svakako na osnovu dokumentacije koja se čuvala. Budući da se spisi spomenutog fonda nisu više nalazili u Arhivu, inventar fonda nisu ni mogli napraviti, a ako je već postojao stari inventar iz istih ga razloga nisu htjeli prepisati, što je i logično. Fond spisa zadarskih kapetana pretrpio je velike promjene eliminacijom, pa je bilo potrebno izraditi novi inventar što je ovom prilikom i učinjeno, ali bez oznake količine spisa. Kod fonda spisa Fiksalnog savjetnika 1789 do 1811 (Consultor legale et avvocato fiscale) suvremeno je riješen problem razgraničenja fondova. Napominjemo da se tada strogo pazilo da se fondovi jedne administracije ne spajaju s fondovima administracije koja ju je naslijedila. U ovom slučaju tvorac fonda svoju funkciju počeo je vršiti za mletačke uprave, a nastavio u nešto izmijenjenoj formi i s novim funkcijama i za Prve austrijske vladavine i Francuske uprave do 1811 godine. Međutim, autori »Generalnog inventara« nisu fond razgraničili prema prethodniku ili slijedniku, vjerujemo zbog toga, jer se promjena administracije nije bitno i neposredno odrazila u zadacima i funkcijama tvorca fonda. U drugoj polovici XIX stoljeća razgraničenje je izvršeno pa su od ovog fonda, sasvim pogrešno, napravili tri. Nedavno su ovi fondovi spojeni u jedan jedinstveni, isto onako kako su to smatrali logičnim i sastavljači Općeg inventara iz 1828 godine.

Fondovi nastali za prve austrijske vladavine preuzeti su u Arhiv i inventarizirani onako kako su bili i u registraturi. Upada u oči da kod jednog fonda nema graničnih godina a kod druga dva nije upisana količina spisa. Isti je slučaj i sa fondovima francuske uprave koji su smješteni u Arhiv i nikakvi arhivistički zahvati na njima nisu vršeni. Također i ovdje imamo slučajeva da kod nekih fondova uz oznaku serije nema

uvijek i oznake količine spisa. Ovu manjkavost inventara nismo uspjeli objasniti. Ne možemo je ni pripisati eventualnoj aljkavosti arhivista. Potrebno je napomenuti da su fondovi prve austrijske i francuske vladavine uglavnom sastavljeni od serija po predmetu tako da neki imaju i po više od 400 serija. Sud o veličini svake serije teško je donijeti jer upravo kod takvih fondova nije označena količina. Ne vjerujemo da je takvo sređivanje nastalo u Arhivu, a ni pod utjecajem njemačkih arhivista, recimo Schönbeck—a koji je radio u XVII stoljeću. Gotovo je sigurno da je to slika registrature vođene po serijama predmeta.

Za francuske vladavine preuzeti su u Arhiv i spisi ukinutih bratovština i samostana. Od tih fondova prilikom preuzimanja u Arhiv, stvorena je zbirka i upisana u Opći inventar pod broj 31 pod naslovom: »Spisi i knjige bratovština i ukinutih samostana«. Zbirka je složena bez ikakva reda i sistema, tako da je svaka bratovština odnosno samostan dobila jedan inventarski broj unutar zbirke. Pod inventarskim brojem 15 te zbirke, upisane su knjige i spisi, odnosno pergamene Sv. Krševana u Zadru, a u napomeni piše da za spise postoje dva detaljna inventara upisana u IV knjizi inventara. Pod brojem 38. i 39. upisani su spisi samostana Sv. Dominika u Zadru i za njih postoji detaljni inventar napravljen 15.I 1814. Dakle, svega nekoliko godina poslije preuzimanja, a nalazio se među inventarima pod rednim brojem 31. Spisi samostana Sv. Nikole u Zadru, koji su upisani pod brojem 53 i 54 imaju deset knjiga i deset omota spisa. Za njih, međutim, nema starog detaljnog inventara, a novi nije napravljen, jer se članovi komisije nisu ni usudili upuštati u taj posao,⁴¹ što oni i priznaju u svom prijedlogu plana za izradu inventara.⁴² Nismo mogli objasniti zašto su spisi i knjige samostana Sv. Dominika i Sv. Nikole upisani svaki pod dva inventarna broja, dok su spisi Sv. Krševana upisani pod jednim.

Bilo je i drugih nelogičnih rješenja i nedosljednosti. Ponekad je jedan inventarni broj dobilo i nekoliko svežanja spisa ili knjiga. Uredske knjige su upisane iza svake serije, ali često i na kraju spisa. U skladištu su bile smještene na kraju fonda, ali ne uvijek, Knjige štampanih zakona za Francuske vladavine, smatrani su fondom što još jednom pokazuje koliko njihov arhivistički osjećaj nije bio izoštren. Ima još manjih grešaka koje nećemo apostrofirati, ali već spomenute kvare opći dojam koji pruža »Generalni inventar«. Drugih knjiga, osim ovih koje smo spomenuli, u Arhivu nije bilo, a sadašnja biblioteka Arhiva formirala se u drugoj polovici XIX stoljeća.

Na kraju, možemo zaključiti, da je ovaj »Generalni inventar« djelo čitave jedne ekipe, ali da ga je svojom rukom pisao i sav tehnički posao oko njegove izrade izvršio Blaž Košta, dugogodišnji radnik Arhiva. Od naredbe za primopredaju Arhiva do završetka rada prošlo je šest mjeseci. Napravljen je ogroman posao inventarizacije tolikog broja fondova, komparacije s postojećim inventarima, signiranja itd. Posao za tako mali broj ljudi, ogroman. Moramo naglasiti da je »Generalni inventar« toliko velik po svom obujmu da bi njegovo štampanje u cijelosti bilo teško i skupo, a možda i suvišno. Zbog toga donosimo kritički osvrt na ovaj

temeljni Opći inventar Zadarskog Arhiva, nastao u vrijeme koje smo, možda strogo ocjenjujući, osuđivali kao teško i jako nepovoljno za ustanovu. Na temelju rečenoga htjeli bi da se taj dojam ublaži u cilju naučne istine u čemu će pomoći i budući radovi iz naše arhivističke prošlosti. Ne precjenjujući ni podcjenjujući austrijsku administraciju, sa željom da njezino djelovanje u arhivskoj struci smjestimo u realne okvire, osuđujući uvijek onakvu rabotu kakva je vršena s građom Dubrovačkog Arhiva početkom prošlog stoljeća. Pri ocjeni rada arhivskih radnika u toj relativno dalekoj prošlosti, moramo se rukovoditi saznanjem o njihovoj skromnoj arhivističkoj kulturi i jakom utjecaju administracije čije je djelovanje bilo usko vezano za Arhiv.

Već smo rekli da štampanje čitavog inventara nema opravdanja, pa prilažemo popis naslova fondova onakav kakav je u »Generalnom inventaru«.

Fondovi i zbirke Zadarskog Arhiva u drugoj polovici XIX stoljeća doživjeli su razne preinake, neki su spajani, neki razdvajani, a poneki eliminirani. Rađeni su novi inventari i indeksi, tako da ovaj inventar nema više nikakve praktične vrijednosti. Druga je praksa uvedena u arhivskoj službi, pa će možda i ovaj popis fondova nešto više reći, kao prilog ovom kritičkom osvrtu, o putu i povijesti fondova Zadarskog Arhiva. Spomenuti tabelarni pregled fondova, u stvari sadržaj, kojeg su napravili autori »Generalnog inventara« ne odgovara u cijelosti naslovima koji su pisani u inventaru, jer su sužavali naslove da bi stali u relativno usku tabelu. Iz tih razloga nismo predložili njihovo štampanje iako bi to bilo normalno.

Zaključimo konstatacijom, opći dojam koji pruža površnom pogledu ovaj »Generalni inventar« vrlo je blistav. Umanjuju mu vrijednost neke nedosljednosti i sve ono na što smo upozorili, ali nam zorno pokazuje naše vrlo dobre prve korake prema novom tipu arhiva u suvremenijoj arhivistici.

Popis fondova »Generalnog inventara«

Inventario N. 1.

degli Atti delli ex Veneti Provveditori Generali.

Inventario N. 2.

di tutti i Disegni, Topografici, Spolveri, e Rubriche.

Inventario N. 3.

degli Atti del Fontico, Lazzaretto, e Leprosi in Zara.

Inventario N. 4.

degli Atti dei Conti di Zara.

Inventario N. 5.

degli Atti dei Nobili Uomini Capitanj ex Veneti di Zara.

Inventario N. 6.

degli Atti del Dragomano Cosmo Calavro Imberti.

Inventario N. 7.
degli Atti del Consulator legale, ed Avvocato Fiscale.

Inventario N. 8.
degli Atti delle Casse pubbliche in Dalmazia.

Inventario N. 9.
degli Atti della fu Comunita di Nona.

Inventario N. 10.
degli Atti dell'Aulica Commissione Thurn, e dell'Eccellentissimo Governo Austriaco.

Inventario N. 11.
degli Atti della Ragionateria Austriaca, Compredenti oggetti d'Amministrazione pubblica.

Inventario N. 12.
degli Atti della Superiorita Austriaca.

Inventario N. 13.
degli Atti dell'Intendenza dell'Isole del Quarnaro.

Inventario N. 14.
degli Atti del Governator Francese Molitor.

Inventario N. 15.
degli Atti del Governo provvisorio Francese.

Inventario N. 16.
dei Mandati emmessi sotto la Provveditoria Dandolo.

Inventario N. 17.
degli Atti dell'Erbatico sotto la Provveditoria Dandolo.

Inventario N. 18.
degli Atti della Provveditoria Dandolo.

Inventario N. 19.
Amministrazione Dandolo diretta ed indiretta.

Inventario N. 20.
degli Atti ch'esistevano nella Segreteria Dandolo senza titolo.

Inventario N. 21.
Amministrazione Dandolo — Atti dell'Ispettor al Culto.

Inventario N. 22.
degli Atti della Finanza Dandolo titolati, e rubricati.

Inventario N. 23.
degli Atti della Finanza Dandolo oggetti Demaniali.

Inventario N. 24.
degli Atti della Finanza Dandolo in oggetti di Culto, e Monaesteri soppressi.

Inventario N. 25.
degli Atti della Finanza, e Contabilita Dandolo in filza per oggetti diversi.

Inventario N. 26.
degli Atti della Contabilita Dandolo divisi per pacchi.

Inventario N. 27.
di tutte le Stampe, Decreti, ed il Regio Dalmata.

Inventario N. 28.
degli Atti dell'Archivio Secreto Dandolo.

Inventario N. 29.
dell'Archivio di Viaggio del Provveditor Dandolo.

Inventario N. 30.
degli Atti dell'Alta Polizia Dandolo.

Inventario N. 31.
degli Atti, e Registri di Scuole, e Monasteri soppressi.

Inventario N. 32.
degli Atti delle Tasse politiche dell'Amministrazione Lanfranchi.

Inventario N. 33.
dell'Amministrazione dell'Economista Provveditoriale Orengo.

Inventario N. 34.
degli Atti dell'Amministrazione dei Vacanti.

Inventario N. 35.
degli Atti dell'Ispettor Centrale di Polizia Kreglianovich.

Inventario N. 36.
degli Atti della Delegazione di Governo in Zara.

Inventario N. 37.
degli Atti del Colonello Gelich Comandante degli Ufficiali ex Veneti.

Inventario N. 38.
degli Atti del Commissario Generale di Polizia Opinel.

Inventario N. 39.
degli Atti del Commissario Generale di Polizia Pselidi.

Inventario N. 40.
degli Atti della Dogana di Spalato.

- Inventario N. 41.
degli Atti del Commissariato Generale, ed Intendenza Francese.
- Inventario N. 42.
dei Mandati emmessi dalla Finanza, e Contabilita, dell'Intendenza.
- Inventario N. 43.
degli Atti del Commissario Generale di Polizia Mories.
- Inventario N. 44.
dei Bollettini delle Leggi del Regno d'Italia, e dell'Impero Francese.
- Inventario N. 45.
degli Atti del Pagator Francese Cottisard.
- Inventario N. 46.
degli Atti della Cassa Comunale di Zara.
- Inventario N. 47.
degli Atti del Direttore del Demanio Sautot.
- Inventario N. 48.
degli Atti del Ricevitor del Bollo Linard.
- Inventario N. 49.
degli Atti del Ricevitor del Demanio di Zara Roncevich.
- Inventario N. 50.
degli Atti del Ricevitore del Demanio di Dernis Giudice.
- Inventario N. 51.
degli Atti del Ricevitore del Demanio di Pago Colludrovich.
- Inventario N. 52.
degli Atti del Direttore delle Contribuzioni dirette Kesner.
- Inventario N. 53.
dei Registri provenienti da Confraternite soppresse nel Circolo di Spalato, ed alcuni altri dell'Amministrazione Demaniale.
- Inventario N. 54.
degli Atti pervenuti All'Archivio nell'Anno 1816. dall'Intendenza Generale.
- Inventario N. 55.
degli Atti del fu Direttore delle Decime in Zara Filippi.
- Inventario N. 56.
degli Atti della Commissione Sanitaria pel Contagio di Macarsca, sostenuta dal Colonello Widmajer.
- Inventario N. 57.
degli Atti della Commissione Sanitaria, presieduta dal General Danese.

Inventario N. 58.

degli Atti dell'Ufficio di Revisione de Liberi, sostenuto dal Segretario.

Inventario N. 59.

degli Atti dell'ex Commissione Forestale.

Inventario N. 60.

degli Atti relativi alle Pensioni della Dalmazia.

Inventario N. 61.

dei Libri ch'esistono in custodia, e parte da vendersi in Archivio.

Inventario

degli Atti di Corrispondenza Ufficiosa dell'Archivio Generale.

Inventario

dei Mobili ch'esistono in Archivio.

---

¹ B. Stulli: »Dva pokušaja inventarizacije Dubrovačkog arhiva početkom 19. stoljeća«, Arhivski vjesnik XI—XII, Zagreb, 1968—1969.

² Kancelarija Arhiva izgorjela je 1414. godine, a 1448. godine u Arhiv su smješteni i notarski spisi (G. Sabalić, Monografie storiche zaratine, Zadar, 1914, str. 9). Vijesti o postojanju Arhiva kroz stoljeća ima dosta, međutim, Arhiv je osnovan 1624 godine odlukom, da služi za smještaj listina, spisa i knjiga administracije generalnog providura za Dalmaciju. Od tada se i računalo da Arhiv postoji kao samostalna ustanova. U Arhivu je radio arhivist koji se o njemu brinuo i izrađivao inventare i druge pomoćne knjige. Za vrijeme Austrije Arhiv se zvao »Arhiv starih spisa C. K. Namjesništva za Dalmaciju«, a po djelovanju bio je potpuno samostalan od Registrature Namjesništva kojoj je organizaciono pripadao. Dakle, i sada samostalna ustanova, bez onih atributa kojima danas tako definiramo jednu ustanovu. Imao je i svoje arhiviste i svoju registraturu od 1814. godine na ovamo. Postoje različite interpretacije statusa Arhiva u ovo vrijeme, a mnoge zbunjuje i ime koje je tada Arhiv imao. O svemu tome i o historijatu Arhiva vidi: E. Böttner: L'Archivio Degli atti antichi presso la I. R. Luogotenenza Dalmata. Prospetto sommario. Tabularium, god. I, Zadar, 1901; T. Smičiklas: Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatie et Slavoniae, Vol II, Zagreb, 1904, str. VIII—IX i XXI—XXII; A. Milošević: Opis arhiva C. Kr. Dalmatinskog namjesništva u Zadru. Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva, Zagreb, god XVIII, Sv. 1, 1916; A. Crehici: L'archivio di stato in Zara (U knjizi: Ad Alessandro Luzio gli archivi di stato italiani. Miscellanea di studi storici. Firenze, Le Monnier); D. Foretić: Kratak historijat i opći inventar državnog arhiva u Zadru. Arhivist broj 1 za 1955. Dodatak III; I. Grgić: Historijski arhiv u Zadru. Zadar, Zbornik, Matica Hrvatska, Zagreb, 1964.

³ Generalni providur Francesco Grimani odlukom od 24. II 1755. god. određuje da arhivisti pristupe izradi inventara arhiva »... in libro bollato un esatto e fedele inventario per serie de tempi a Generalato per Generalato tutte le carte, libri, filze, processi, disegni, rubriche... documento publico o privato che nell' archivio si ritrovasse, marcando l'epoca, la data la cartadura scritta e tutte quelle altre connotazioni che provino la esattezza e la interezza di tale inventario...« (spisi Arhiva, Inventario pubblico dell'Archivio Generalizio in Zara, libro I).

Postoje dvije knjige inveniata, knjiga I, listova 1—200 i knjiga II, listova 1—185, sve ispisano. Iz istoga vremena postoji i Ulazna knjiga primljene arhivske građe (Inventarij di consegne fatte in Archivio, principia dal Generalato Eccmo Grimani, listova 1—200, ispisanih 194). Sve tri pomoćne knjige su formata 39×29 cm uvezane u kožu i po onome što je do sada poznato bile bi prve pomoćne knjige nastale u zadarskom arhivu.

⁴ Inventar je izraden u dva primjerka, pa su u drugom (o njemu ovdje neće biti riječi) arhivisti tokom 19. stoljeća upisivali nove akvizicije, napomene o škartiranju, nove registrature i drugo.

⁵ Historijski arhiv u Zadru (u daljnjem tekstu HAZd), spisi Arhiva, god. 1927. fasc. II broj 46. Strogo povjerljivim dopisom, direktor Arhiva Gianxić, uputio je Predsjedništvu Namjesništva izvještaj o prodaji spisa i tražio istragu više vlasti zbog eventualne krivice Blaža Košte koji radio u Arhivu za vrijeme Lanfranchi-a. Obavjestivši ujedno, da je većina prodanih spisa, uglavnom nastalih za mletačke uprave, vraćena i savjesno smještena na mjesta odakle su bila izvučena. Gianxić nije Koštu smatrao pogodnom osobom za rad u Arhivu, pa moli njegov premještaj, upravo zbog toga, što se bojao da bi mogao prodavati spise zbog teških obiteljskih prilika.

⁶ Misc. Sv. 155. P. 49. list 1. Arhivom je u periodu od 1806—1809 rukovodio Gianxić. Vidi D. Foretić, N. dj. Str. XXX, bilješka 12, gdje stoji da je Lanfranchi bio direktor od 1798—1823. Međutim, on je bio direktor od 1798—1806 i od 1810—1823.

⁷ I. Grgić, n. dj. str. 663.

⁸ B. Stulli, n. dj. str. 225.

⁹ B. Stulli, n. dj. str. 223. Desetak godina ranije razmatrana je mogućnost da se arhivalije Dubrovačkog arhiva smjeste u Zadarski arhiv.

¹⁰ Tada se Arhiv zvao »Archivio degli atti antichi« ili »Archivio generale degli atti antichi«.

¹¹ HAZd., Spisi Arhiva, god. 1819, broj 241.

¹² HAZd., Spisi Registrature Namjesništva, god. 1820, VIII/4, broj 5172.

¹³ I. Grgić, n. dj. str. 663 tvrdi da »neznatne prinove nisu nastale iz shvaćanja namjene historijskog arhiva, već naprosto iz praktičnih razloga, da se tekući Namjesništveni arhiv oslobodi balasta mrtvih spisa. Netko je tada, ne bez razloga, nazvao Arhiv »Magazinom akata«. Primjećujemo da spisi tada nisu bili u Arhiv magazinirani već smješteni u police za koje se Vlada brinula prije arhiviranja svakog fonda, a balasta se može svaka kancelarija osloboditi i paljenjem i prodajom spisa što ovdje nije bio slučaj. Prinove međutim, nisu bile neznatne, a bitno je da su se spisi čuvali, naravno, za potrebe administracije, jer ih to vrijeme nije ni moglo valorizirati za potrebe nauke.

¹⁴ Većinu spisa o pripremi za škartiranje preuzeo je direktor Arhiva Böttner godine 1885., o čemu svjedoče reversi koji se nalaze među spisima registrature.

¹⁵ HAZd., spisi Registrature Namjesništva god. 1821, VIII/4 broj 8593. Ni do danas nismo uspjeli naći propise po kojima se vršilo škartiranje.

¹⁶ Procura camerale — komorno (fiksarno) opunomoćeništvo. Kancelarija uz Fiskalni ured u Zadru. (Schematismo provinciale della Dalmazia. Godina 1824, Zadar, 1824, str. 150).

¹⁷ Domenico de Cattani, Tajnik Vlade u Zadru (Schematismo provinciale della Dalmazia, Zadar 1824.)

¹⁸ Giuseppe Scarpi, aggiunto fiscale, pristav u Fiskalnom uredu. (Schematismo provinciale della Dalmazia, Zadar 1824.)

¹⁹ Tada je bio Ivan Felicinović (Schematismo provinciale della Dalmazia, Zadar 1824.

²⁰ Frane Gianxić, zamjenik tajnika Vlade, direktor Arhiva 1824.—1827. Njegovo ime u spisima pisano je različito, pa i njegov potpis nije uvijek isti. Cas je Gianxix, pa Gianxich ili Gianxić. Odlučili smo pisati ovaj posljednji oblik koji je češće upotrebljavan.

²¹ Ivan Einspiller, pristav u registraturi, bio je direktor arhiva od 1828—1831. Umro je 16. XI 1831., pa je privremeno upravu preuzeo penzionirani sakupljač poreza Gaetano de Benvenuti. Upravo dok je trebao definitivno preuzeti Arhiv, naredbom iz Beča imenovan je prista Petar Battaglini za novog direktora Arhiva kome je 10. V 1832. zapisnički predan na temelju »Generalnog inventara« od 27. II 1828. HAZd., zapisnik o primopredaji Arhiva uvezah uz »Generalni inventar«. Ovo je bilo potrebno objasniti da se utvrdi točan kontinuitet direktora Arhiva u to doba. Vidi D. Foretić, n. dj. str. XXX ili se misli da je direktor Arhiva i tada bio Einspiller.

²² HAZd. Misc. 155, P. 49. List 1. U izvještaju pod točkom 3 stoji »Nel medesimo progetto si tratterà nuovamente il punto della concentrazione contemplato dall' ordinanza Governiale 7. gennaio 1924. No 22194«. Iz ovog podatka nije jasno kakva bi to trebala biti koncentracija i što je to zapravo. Možda je još uvijek bio aktuelan problem koncentracije spisa čitave pokrajine u Zadru ili u Beču ili je možda akcija za eliminaciju spisa potekla zbog nedovoljnog prostora za smještaj arhivalija iz drugih grado-

va pokrajine. Iz spisa broj 22194 koji je citiran, to bi se dalo točno utvrditi i žalimo što ga više nema. I. Grgić u svojoj radnji ga citira, znači da ga je vidio!

²¹ Vidi bilješku broj 15.

²² Nijedan popis izlučene građe nismo pronašli, pa nismo mogli utvrditi koliko je svezaka uništeno.

I. Grgić, n. dj. str. 663, tvrdi da je bilo 1029 svezaka i da su upućeni u Trst. Iz spisa Registrature Namjesništva za godinu 1827., VIII/4 broj 5381, vidljivo je da su spisi prodani u Veneciji. D. Foretić, n. dj. str. XXIX, bilješka 9, kaže da je ovom prilikom uništeno 1097 svezaka i to 1. Spisi mletačkih kapetana u Zadru, osim posljednjih 26 svezaka. 2. Kriminalni procesi, koje su riješili Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju, i 3. Spisi, registri i dokumenti koji su se odnosili na Mletački računski ured, te mnogi drugi spisi.

²³ HAZd. Misc. 155, P. 49, list 1.

²⁴ HAZd., isto, list. 2.

²⁵ HAZd., arhiv Arhiva, sv. II, broj 46.

²⁶ HAZd., Misc. 155, P. 49, list. 3. Nažalost, zapisnik o primopredaji spisa nije sačuvan.

²⁷ Fond — organska jedinica arhivske građe nastala iz djelatnosti pravnih ili fizičkih lica, odnosno ona građa koja ima za osnov jednu administrativno-tehničku jedinicu. (Rječnik arhivske terminologije Jugoslavije, Zgb. 1972, str. 26).

²⁸ Böttner, kancelist Okružnog poglavarstva u Splitu, sredio je 1822. godine »Stari arhiv« u Splitu. Vjerojatno je to Dionizije, otac Sebastijanov i djed Henrika koji su najzaslužniji za izradu inventara, indeksa i drugih pomoćnih knjiga, jer su radili u Arhivu od 1843.—1944. godine. Dionizije je bio direktor od 1843.—1861., Sebastijan od 1867.—1906., Henrik od 1906.—1921., a kasnije arhivist do svoje smrti 1944. god. (D. Foretić, n. dj. str. KXX. Spisi registrature Namjesništva god. 1828, broj 21687, kat. VIII/4).

²⁹ Ovaj inventar bio je u upotrebi do kraja stoljeća i u njemu su upisivane sve dopune i izmjene.

³⁰ Po današnjoj arhivističkoj terminologiji bilo bi to I skladište, II regal, III red u polici.

³¹ Serija, građa unutar fonda ili zbirke vezana zajedničkim unutrašnjim ili vanjskim osobinama (Rječnik arhivske terminologije Jugoslavije, Zgb. 1972., str. 26.)

³² Ovo je bila osnova za podjelu, koja je kasnije izvršena, na četiri grupe fondova po vladavinama nad Dalmacijom i Zadrom (Mletačka, Prva austrijska, Francuska i Druga austrijska). Takva struktura fondova i zbirki bila je pogodna, pa se nje i danas teško odreći.

³³ U Arhivu su čuvali ove knjige: 1. Codice civile universale italiano, 2) Codice criminale tedesco, 3) Codice criminale Italiano, 4) Regolamento giudiziario Italiano. Na prodaju su bile: 1) Dizzionario Stulli, 2) Codice civile universale, 3) Regolamento Giudiziarlo, 4) Appendice del codice criminale.

³⁴ U popisu namještaja nije upisan inventar skladišta. U kancelariji Arhiva bio je jedan regal s pretincima označeni obecednim redom, a ispod njega su bili ormari. Bilo je 12 manjih stolova i jedan veliki stol, 3 ljestve, 3 pečata, 2 škare, 4 redalice, itd., što govori o relativno dobroj opremljenosti Arhiva (Inventario generale, str. 162).

³⁵ Arhiv je tada imao 59 fondova, ali i 61 inventar što najbolje pokazuje da su neki fondovi sasvim nestali.

³⁶ HAZd., »Generalni inventar« str. 161. Ovi su inventari, poslije preuređenja arhivskih fondova i izrade novih inventara, tokom 19. stoljeća zastarjeli, pa su se samo neki očuvali do danas. Neke je komisija za škartiranje uništila kao nepotrebne. O tome nešto više u posebnoj raspravi.

³⁷ Po svemu izgleda da tadašnji arhivisti kao ni kancelisti nisu razlikovali reperto-rij od inventara. Često je za inventar upotrebljavan i jedan i drugi izraz.

³⁸ Vidi bilješku broj 38.

³⁹ Prvi pokušaj izvršen je nekoliko godina kasnije i to od ljudi koji nisu bili službenici Arhiva.

⁴⁰ HAZd., Misc. 155, P. 49, list 2.

Résumé

L'INVENTAIRE GENERAL DES ARCHIVES DE ZADAR DE L' AN 1828

Après avoir occupé la Dalmatie en 1814, l'Administration autrichienne e commencé relativement vite et très systématiquement adapter à sa structure et sa conception des choses, ayant tout d'abord enregistré l'état précédent, entre autres choses aussi les Archives, trouvés sur place. A cette fin, il lui était nécessaire d'effectuer le plutôt possible les états généraux des Archives singulières dans la région, et après avoir donné les instructions nécessaires, elle avait entrepris ce travail. Ainsi, vers les années vingt, et plus précisément en 1828, il a été terminé »L'Etat général« des Archives de Zadar.

A cause des dépôts d'Archives encombrés par le matériel d'archives qui survenait et qui devait être enregistré et pris dans les Archives, on avait commencé, selon le décret arrivée de Vienne, à éliminer beaucoup de documents, ce qui a, d'un côté résolu le problème mais d'autre côté, on avait estropié de cette façon plusieurs fonds irréparablement ce que nous regrettons beaucoup actuellement.

Les personnes qui avaient effectué l'élaboration de l'Etat—inventaire général étaient d'excellents employés administratifs du Gouverneur de Dalmatie dont on recrutait à l'époque les Archivistes.

L'Etat général, dont il est question, été fait et établi à la base de l'inventaire des fonds déjà existant dans les Archives, quelques uns parmi ceux étaient complétés, tandis que les autres étaient complètement modifiés, ce qui était aussi indispensable après avoir éliminé ceux-ci. Tous les fonds dans l'inventaire avaient été disposé suivant l'ordre chronologique comme ils étaient créés. Certains fonds ont été groupés, comme par ex. les Actes de l'Eglise, établissant ainsi une collection.

Nous trouvons dans cet inventaire aussi certaines anomalies, en considérant le fait sous l'aspect actuel, mais l'inventaire a aussi une importance exceptionnelle, car il a été fondé, principalement, suivant les règles de l'administration de cette époque; toutefois, beaucoup d'éléments principaux sont restés jusqu'à ce jour la partie des éléments fondamentaux de l'inventaire réalisé de la manière des Archives.